

ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ

ՄԵԼԻԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ:
Մեր հասցեն. Тифлисе, редакция «Мелік».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և ամսն օրերէն):
Շաբաթադրութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:
Շաբաթադրութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ:
Տէլէֆօն № 253.

ԲՈՎԱՆԻՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մեր հարեանները յօրինանքի առիթով.—
Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւն-
ներ. Մօլդանները ընդհանուր համագումարը.
Ձեռնարկային ազգայն գործիչները. Նամակ
Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՆԵՌԱԿԻՐ-
ՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՄԵՐ ՀԱՐԵՆԱՆԵՐԻ ՅՕՐԵՆԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

«Մշակի» ներկայ համարում մենք հա-
ղորդում ենք մի քանի տեղեկութիւններ
այն յօրինանքի մասին, որ կատարեցին
մօլդանները Լոնդոնայ գաւառամասի Վո-
րօնցովկա գիւղում:

Մօլդանները, իբրև աղանդաւորներ,
աշուրված էին Ռուսաստանի ներքին
նահանգներէն: Մեր երկրի մէջ մօլդան-
ները վայելում էին որոշ աստիճան ա-
զատութիւն իրանց դաւանութեան վե-
րաբերութեամբ, իսկ իբրև ուսւ տարր
հովանաւորութիւն և պաշտպանութիւն
էին գտել կառավարչական շրջանների
կողմէն:

Հաստատվելով մեր երկրի գանազան
մասերում, մօլդանները կազմեցին գիւ-
ղեր իրանց յատուկ անտեսութեամբ և
կենցաղավարական եղանակներով: Նրանք
յայտնի էին իբրև խաղաղ, աշխատասէր
և ձեռնառու մարդիկ, անհաստատ իրանց
պարագմունքներին և չը խանձով ուրիշ
գործերի: Շնորհիւ այդ յատկութիւննե-
րի այն շրջաններում, ուր նրանք բնա-
կութիւն էին հաստատուել, կամաց-կա-
մաց ունենում էր աւագակութիւնը և
գիւղերի մէջ ապահով էր դառնում եր-
թեկութիւնը ու հաղորդակցութիւնը:
Մօլդանները մտքին մեր երկրի մէջ
մի քանի գիւղատնտեսական գործիքներ
և առանձին գարկ տուին սայլապանու-
թեան զարգացման:

Հայ ժողովրդի հետ մօլդանները ընդ-
հանրապէս եղել են լաւ հարեանական
յարաբերութիւնների մէջ և իրանց կենցա-
ղավարական հայեացքներով պաշտպան
են եղել այն խաղաղ կուլտուրական
կենտրոն, որին ձգտել են հայերը: Եւ
չը նայելով գանազան խարդաւաններնե-
րին և ինտրիգներին, որոնք երբեմնապէս
ձգտում էին ներշնչել մօլդաններին թշ-
նամբար և զգուշացնել դէպի հայերը, մօ-
լդանները ապրին հաւատարմութեամբ իրանց
և թոյլ չը տուին այնպիսի քայլեր ու
բարք, որոնցով խախտուած էին իրանց և
սեպեցէին այն բարի յարաբերութիւն-
ները, որ նրանք ստեղծել էին հայերի և
իրանց մէջ:

Մօլդանները աղանդը ունի բազմա-
թիւ ճիւղաւորութիւններ, որոնք առաջ
են եկել ժամանակի ընթացքում. բայց և
այնպէս նրա հիմքը կազմում է կենդանի
հաւատը, որ ապրում է ամբողջ համայն-
քի մէջ և մշտական քննութեան ու ու-
ղադրութեան առարկայ է մօլդանների
հոգեւոր կենտրոնում: Անկասկած՝ այն հա-
նգամները, որ մօլդանները հեռու էին
մնում զարդոցից և գոտութիւնից, դարձ-
րել է նրանց աշխարհայայտացքը սահմա-
նափակ և չափազանց սեղմված կրօնա-
կան մտածողութեան շրջանակներում:
Բայց այժմ երբ և անց դաւանութիւնը
ազատ է ձանաչված, անշուշտ կը սկսվեն
մի շարք բար. որոշումներ և բարեկարգու-
թիւններ մօլդանների մասւր աշխար-
հում և նրանք կը մտնեն իրանց կենս-
քի մէջ նոր պահանջներ համապատաս-
խան բարեփոխութիւններ:

Մեր մօլդան հարեանները յուսով ենք,
որ ապագայում կը լինեն օգտաւէտ կուլ-
տուրական հարեաններ և աւելի սերտ
կապով կը կապվեն մեզ հետ երկրի բա-

րորութեան համար գործելու համար, երբ
թէ գէտաւորի և թէ ուրիշ հիմնարկու-
թիւնների շնորհիւ կընդարձակվի ազգա-
բնակչութեան գործունէութեան ասպա-
րէզը կուլտուրական ճանապարհի վրա:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՆԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւանի մեր թղթակից պ. Ա.—Դօ հաղոր-
դում է մեզ յուլիսի 28-ին հետեւեալը.

«Ղաւարաւոր շրջանում հայ և թուրքական
յարաբերութիւնները լարվում են: Թուրք առ-
ըն չէ ուղղու թողնել անհատական և գաղտա-
գողի ապանութիւնների ձեռք, որը կարող է
նորանոր աղետների դուռ բանալ:

Այս անգամ յարաբերութիւնների սրման
պատճառը հետեւեալն է: Յուլիսի 22-ին, վե-
րին Դարբասի գիւղացի Յովնաթան քահանայ
Տէր-Դաւթեանը համագիւղացի տանուտէրի
օգնական Ալեքսան Միսիթարեանի և մէկ ու-
րիշ գիւղացու հետ գնում է Խոր-Վերապ վան-
քը նայելու և այլ ևս չէ վերադառնում: Քա-
հանան և երկու գիւղացիները մինչև այժմ
անհետացած են: Եւստ պարզ է, նրանք ձա-
նապահին, դեռ վաղ քը չը հասած, թաղարդի
մէջ են ընկել և սպանվել: Վանքին ամենամօտ
գիւղ համարվում է Քիլիկի Վեդին, որի վրա
ընկնում է այդ ապանութիւնների կտակածը:

Միւս կողմից էլ այժմ լուր է պտտում ինչ
որ երկու բնիկեր անհետանալու մասին: Թէ
հիւր են և ինչ է պատահել այդ բնիկերի հետ,
ոչ ոք չը գիտէ և ոչ ոքի յայտնի չէ: Դրա
կասկածն էլ թուրքերի կողմից ընկնում է հա-
յերի վրա:

Անա այս դրութիւնը առաջ է բերել լարում
և անհանգիստութիւն և պատճառը ժողովրդին:

Այս առիթով երէկ քաղաքային խորհրդի
դռնիկնում խաղաղաբար կօմիսիայի ժողով
ունեցաւ, նման ապանութիւնների և առ-
հաւանական ընդհարումների առաջացող աշո-
րեակ երեւոյթների առաջն առնելու համար
առաջարկվում էր դիմում անել գեներալ-նա-
հանգապետին խիստ միջոցներ ղեկավար, չա-
բագործներին կախաղանի տալու և այն գիւ-
ղը, որի սահմանների մօտ կատարվում են
դէպքերը, խիստ էկզէկուցիայի և ծանր, մե-
ծաբանակ տուգանքների ենթարկելու: Անու-
մալ ժողովուրդը, որ կորցրել է իր անոնքը
բուժելու ընդունակութիւնը և առաջարկում է
Ղիւնորակների դրութեան աւելի խստացումն:

Ինքի յիշատի հնարաւոր չէ իւրաքանչիւրին
քաղել իր անհանգիստ տարրերը: Մի քանի օր
առաջ քաղաքի մէջ անհետացաւ մի հայ ար-
հեստաւոր, այդ անգի ունեցաւ քաղաքի սահ-
մաններից ներս: Հարցնում ենք. «Ինչի յիշա-
տի անկարելի եղաւ իմանալ այդ և նման ե-
րեւոյթների առաջն առնել: Կօմիսիայի խոր-
հուրդը ընտրեց 10 հոգի, իւրաքանչիւրը ազ-
գից 5-ական մարդ, որոնք այսօր ուղևորվե-
ցին Ղաւարաւոր խաղաղութիւն յորդորելու:

Այսօր երեկոյեան, ժամը 6-ին, Դաւաչիչա-
գից Երեւան ժամանեց գեներալ-նահանգապետ
պրինց Նապօլէօնը: Որքան լսեցինք նա
ուղևորվելու է Նախիջևան—աւերածների այդ
վայրը—ուր թշուառացած, կողոպտված և առ-
նաւեր եղած տաննակ հազարաւոր ժողովուրդ
սպասում է նրա գալուստի արդար դատի համար:
Մի հրամայողական խօսք, «պատժել չարա-
գործներին» բառական է երկիրը խաղաղաց-
նելու համար:

Անա դրան է սպասում նախիջևանցին:

ՄՕԼՈԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

I

Յուլիսի 22-ին, Թիֆլիսի նահանգի Բօրչա-
լու գաւառի Վօրօնցովկա գիւղում մօլդան-
ները տնեցին իրանց կրօնական ազատու-
թեան հարեւարանակը, որ նրանք ստացան
Ալեքսանդր I կայսրից:

Մօլդանները ներկայացնում են ուսումնական

բացիմաստական մի աղանդ, որ ժամանակի
ընթացքում կազմվել է դուխօրների աղան-
դից, որի հետ նրանք ընդհանուր շատ կէտեր
ունեն: Մօլդանների աղանդի հիմնադրը հա-
մարվում է Միսէն Ուկլէին, որ ծնվել է
Տաւրով նահանգի Բօրիսօլիքի գաւառում և
ապրում էր 18-րդ դարու կէսում: Ուկլէինը
ամուսնացաւ Պօրթիլիսի ազգանունով մի դու-
խօրի ուղղափառի հետ, ընդունեց նրանց կրօ-
նական վարդապետութիւնը, յետոյ հետզհետեւ
մօտենալով Տիւրքիստանի բողոքական բա-
ցիմաստական վարդապետութեան հետևող-
ներին, ժամանակի ընթացքում կազմեց իր
բաւական ինքնուրոյն աղանդը:

Կրօնական այդ աղանդի առաջին հետևող-
ները սկսեցին ենթարկվել իր ստանդի հաւա-
ծանքների և բանաստեղծութեան: Նոյն իսկ մօ-
լդանների աղանդի հիմնադրը Ուկլէինը չը
կարողացաւ ազատ մնալ բանտից, որտեղից
նա միայն արձակվեց այն ժամանակ, երբ ին-
քը երեսանց հրաժարվեց իր կրօնական ուս-
մունքից: Բանտից ազատվելուց յետոյ Ուկլէի-
նը նորից սկսեց իր կրօնական պրօպագանդան,
որի շնորհիւ նրա հետևողների թիւը հետզհետեւ
գլխի կերպով աւելացաւ: Դրանց թիւը Տաւ-
րովի, Սարաւովի և Վօրօնցի նահանգներում
Ուկլէինի մահից օրերում հասել էր մօտ
5000-ի: Ժամանակի ընթացքում այդ աղանդը
աւարածվեց գրեթէ ամբողջ Ռուսաստանում,
մասնաւոր Աստրախանի և Եկատերինօպոլսի
նահանգներում և Կովկասում: Մօլդանները
իրանք իրանց անուանում են «հոգեւոր բնի-
ստեաններ», իսկ «մօլդան» անունը ծագել է
այն բանաւոր կարից, (МОЛОКО կամ МЛЕКО),
որի մասին յիշված է ս. Գրքում: Նրանք պա-
օրերին կաթ են խմում:

Մօլդանների մասին մինչև այժմ գոյութիւն
ունեցող գիտական ուսումնասիրութիւնները
ցոյց են տալիս, որ նրանք, ինչպէս և դուխօ-
րները բացասում են ուղղափառ եկեղեցին,
նրա խորհուրդներն և ծէսերը, սրբերի մա-
նունքներին և պապականիքի պաշտելը, բայց
և մի և նոյն ժամանակ դուխօրներից տար-
բերվում են դաւանաբանական մի քանի կէ-
տերով: Օրինակ մօլդանների դաւանութեան
հիմքը և աղբիւրը կազմում է ս. Գրքը՝ հին
և նոր կտակաբանը: Նրանք ընդունում են
միայն Գրիգորիան: Իրանց ծիսունիւնների մօ-
լդանները համարում են իբրև իրանց դաւ-
անաւորները, բայց ոչ իբրև քահանաներ,
որովհետեւ այդ դաւանաբանները Աստուծոյ ոչ
մի լիազօրութեամբ չեն ժամկած:

Այդպէս միայն յայտնի է մօլդանների դա-
ւանութեան մասին, որովհետեւ մինչև այսօր
կատարված ուսումնասիրութիւնները ուրիշ ա-
ւելի բան չեն ասում նրանց կրօնական աղան-
դի առանձնայատկութիւնների մասին: Հաւա-
նական տոնից յետոյ մօլդանները աղանդ
մասին երեւան կը գան նորանոր ուսումնասի-
րութիւններ, եթէ ի նկատի ունենանք ներկայ
տարվա ապրիլի 17-ին հրատարակված Բարձ-
րագոյն ուկազը, որ ամբողջ Ռուսաստանի հա-
մար ազատութիւն է շնորհում: Դրա շնորհիւ
այսուհետեւ գիտականները կը սկսեն ազատ
ուսումնասիրութիւններ հրատարակել մօլդան-
ների աղանդի մասին:

Վօրօնցովկա գիւղում մօլդանների համա-
գումարը կապաւա հարեւարանակի ճիւղ այն
օրը, երբ Ռուսաստանի Ալեքսանդր I կայսրի
Բարձրագոյն ուկազով նրանց շնորհվեց կրօ-
նական ազատութիւն: Այդ օրը մի փառաւոր
և շքեղ հանդէս էր կատարվում վերոյիշեալ
գիւղերում: Այդ հանդէսին ամենապատիւ էին
մօլդանների ուսումնասական ներկայացուցիչ-
ները: Այդ տեղ նրանք կարդացին իրանց
երեք աւագների այն խնդրը, որով մօլդան-
ները դիմել էին Ալեքսանդր I կայսրին խնդրե-
լով իրանց կրօնական ազատութիւն շնորհելու:
Կայսրը մօլդաններին արդարացի խնդրել
յանձնեց իր ժամանակին մինիստրներին յանձ-
նաժողովը ընտրութեան, որի հետեւեալ եղաւ
1905 թ. յուլիսի 22-ին շնորհած կրօնական
ազատութիւնը:

Մօլդանները վերոյիշեալ հանդէսը փառա-
ւոր կերպով կազմակերպելու համար մեծամեծ
նախապատրաստութիւններ էին տեսել: Նրանք
լայնածաւալ Ռուսաստանում ցրված իրանց
աղանդակիցներին առաջուց հրաւերներ էին
ուղարկել ներկայացուցիչներով մասնակցելու
մօլդանների համագումարին Վօրօնցովկա գիւ-
ղում: Ներկայացուցիչներ էին ուղարկել մօլ-
դանների համայնքները Ռուսաստանի ամենա-
հեռաւոր ծայրերից անգամ, օրինակ, Եւրօպա-
կան Ռուսաստանի նահանգներից, Միբրիցից,
Հեռաւոր-Արեւելից և վերջապէս Կովկասի դա-
նական տեղերից: Այդ բոլոր կարգադրութիւն-
ները նրանք արել էին յուլիսի 21-ին մի նա-
խապատրաստական ժողովում, որտեղ կազմել
էին հանդէսի ծրագրեր և հիւրերին ու պա-
գամաւորներին ընդունելու ձեւակառութիւն-
ները: Եւ իսկապէս շատ յարմար տեղ էին
ընտրել մօլդանների համագումարի համար:
Վօրօնցովկան մի մեծ գիւղ է, որ ամբողջա-
պէս բնակեցրված է մօլդաններով: Ասացինք,
որ համագումարին մասնակցելու էին հրա-
ւերվել թէ ուսումնական և թէ արտասահմանեան
մօլդանները: Պատգամաւորներից և հիւրերից
շատերը համագումարից դեռ մի քանի օր ա-
ռաջ էին հասել Վօրօնցովկա:

Լ. Բ.

ՉԵՍՏԱՎԱՅԻՆ ԱՊԿԱՅՑ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ

Այժմ, երբ Կովկասում դեմստօ մտցնելու
հարցը սկզբունքով վճարված է և կարելի է վրա-
տահութեամբ տեսլ, որ երկու տարուց յետոյ
մեր երկրի բոլոր նահանգներում և գաւառ-
ներում կը հիմնվեն զեմստվային հիմնարկու-
թիւններ, որոնք համար մեր հասարակութեան
անհրաժեշտ է անմիջապէս ձեռնարկել ապա-
գայ զեմստվային գործիչներին մի շրջան նախա-
պատրաստելու: Մէկ տարուց յետոյ արդէն կա-
րել է կը զգացվի նահանգներում և գաւառակա-
ններում վարչութիւնների (управа) համար նախապահ-
ներին, անդամներին և մի շարք այնպիսի գործիչ-
ների, որոնք ընդունակ լինեն կարգի դնելու
զեմստվային գործը: Արդ, միտեղից մենք
պէտք է ընտրենք այդ մարդիկը:

Ընտրողական սկզբունքը ինքն ըստ ինքեան
ոչինչ չի օգնի: Որքան էլ իր երկրի պայ-
մաններին հետ լաւ ծանօթ լինի, որքան էլ
տաղանդաւոր և եռանդոտ լինի այն կամ այն
գիւղատնտեսը, իրաւաբանը, բնագէտը և այլն,
այնուամենայնիւ նա չէ կարող կազմակերպել
վերոյիշեալ նոր հիմնարկութիւնները, ինչպէս
ամեն մի գրէշ, այսպէս էլ զեմստվային գործը
ունի իր օգնիչներ: Եւստ աշխատանք, խել
և եռանդ են գործողը՝ առաջ զեմստվային-
ընտրողական սկզբունքը, որովս զի ստեղծել
գործող բնա-
նարկութիւններին այն օգնողը, ուով ամե-
նայն իրաւամբ պարծնում է առաւ հասարա-
կութիւնը: Արդ ունե՞ք մենք այնպիսի սաշ-
ղիկ, որոնք կարողանային կազմակերպել այդ
հիմնարկութիւնները: Հօ չէ կարելի որ մեր
զեմստվայինները ամեն բան սկզբից սկսէին և ի-
րանց փորձով հասնէին այն բանին, ինչ որ
մշակել են առաջ զեմստվային իրանց 40-ա-
մեայ գոյութեան ընթացքում:

Ամեն մարդ գիտէ, որ բոլոր հողերը մի և
նոյն նորմայով չեն ենթարկվում հարկաւորու-
թեան, ուրիշ տեսակ է լինում արժէքաւոր
կերպով մշակված հողերի հարկաւորութեան
ենթարկելը և ուրիշ է անմշակ կամ անպէտք
հողերի: Ձեմստվայինները կազմել են հարկա-
տու կայքերի ցուցակները (кадастры), ստեղ-
ծել են հողերի (участки) նկարագրութեան և
գնահատութեան տեխնիկան: Հարկատու կայ-
քերի ցուցակների մենք էլ պէտք կ'ունենանք,
բայց որտեղից գտնել այնպիսի մարդիկ, ո-
րոնք ընդունակ լինեն դրանք կազմելու: Ձեմստ-
վային պէտք է ստեղծել գիւղատնտեսական գոր-
ծիչների պահեստ և միջնորդի դեր կատարել
մի կողմից գիւղացիների և կալուածատէրերի
մէջ, իսկ միւս կողմից գիւղացիների և գոր-
ծարարների միջև վերաբերմամբ: Ձեմստվային
պէտք է ստեղծել կրեդիտային ընկերութիւն-

ներ, միջոցառումներ կընդգրկուի, վերածել նախա-
նախ հարկերը փողային, կազմակերպել հրե-
հաշիշային գործը և այլն: Որոշակի գտնենք
մասնաւորապէս մարդիկ, որոնք ընդունակ լի-
նեն մեր գնահատման տակ այդ բոլոր հիմնա-
կութիւնները և սովորեցնեն ազգայնական
թեանը վերցնելու այն բոլոր բաները, որոնք
անհրաժեշտ են գնահատման տեղիծելու համար:
Ի՞նչ հարկաւոր են մեզ ուրիշ հիմնարկու-
թիւններ, երբ մենք չենք կարող նրանցից
օգտուիլ:

Ծանկալի չէր լինի մասնակցի, որ գնահատման
գործը մասնակցի համար կարելի է գրեթե
սովորել: Ամենից առաջ ասենք, որ դեռ աս-
մեն բան չէ մտել գրեթե մէջ: Միթէ շատ
ուսումնասիրութիւններ կան ուսումնական գնահա-
տման մասին: Եւ վերջապէս, չէ որ կարենե-
տային ուսումնասիրութիւնը չէ կարող գործ-
նական գործիչներ տալ: Մեզ համար անհրա-
ժեշտ են այնպիսի մարդիկ, որոնք գործնա-
կանապէս գիտեն, թէ Ռուսաստանում ինչպէս
են կազմակերպւած և գործում են գնահատման
հիմնարկութիւնները, մարդիկ, որոնք ընդու-
նակ են այդ հիմնարկութիւնները անկելու և
մեզ օգնել:

Նոյնպէս ուղիղ չէր լինի կարծիք, որ հրա-
ւերելով ուսումնական գնահատման գոր-
ծիչներ, հնարելով նրանց նոր գործի և լա-
տարիներ հեռանկարներով, կարելի է շատ
բան անել: Բացառել քաղաքային ինքնավարու-
թեան արած անաշուղ փորձը նախկին քաղա-
քապետ Նովիկովի ժամանակ, բոլորին աչքի
առաջ է: Վիսակայից կամ Տաւրոյից հրա-
ւերելով գնահատման գործիչը, որ անձանք
է թէ ազգայնականութեան լեզուն, թէ նրա
կենտրոնը պայմաններին, հազիւ թէ կարողանայ
օգտակար լինել Ալեքսանդրովի կամ Շուշու-
րի և է տեղում:

Մեզ հարկաւոր են մեր մարդիկը, որոնք
անցին են ուսումնական գնահատման
շխուկան:

Մեր ուսումնական համար բացվում է
գնահատման գործունէութեան մի լայն
շրջան: Անհրաժեշտ է միայն, որ նրանք վե-
րահանգային տեղեկութիւններով, տեսական և
գործնական ծանօթութիւններով:

Ներկայ տարվայ ընթացքում ուսումնական հա-
մարաբանները շրջանաւարտներ չունենցան,
այդպիսով այժմ բոլոր ֆակուլտետները չոր-
րոր կարգով ստանանորդներ երկու տեսակ
կողմնակալ կը լինի: Արդեօք աշխարհ կը սկս-
վի ուսումնական համարաբաններում կանոնաւոր
պարապմունքները, կը լինեն շրջանաւարտնե-
րի ընտելութիւններ, այդ բանը ոչ որ չը գիտէ:
Մեր ուսումնականները, իրաւաբանները և բնա-
գետները, որոնք ցանկանում են իրանց ոյժե-
րը նուիրել գնահատման, հետաւորութեամբ կա-
րող էին համարաբաններում պարապմունք-
ները բացառելով իրենց օգտուիլ և գործնա-
կանապէս ուսումնասիրել Ռուսաստանի գնահա-
տման գործի կազմակերպութիւնը: Պետե-
րուգի, Մոսկովայի, Սարգիւի, Օդեսայի և
Կազանի ուսանողները հետաւորութեամբ կարող
էին, հաւանորդն նոյն իսկ վճարովի տեղեր
գտնել հարկան նահանգների գնահատման հիմ-
նարկութիւններում և անցնել գիշերակ ու
գործնական շօյուն: Իսկ գնահատման վար-
չութիւնները նախագահները հաւանորդն զըր-
կաբաց կընդունեն այդպիսի երիտասարդու-
թեանը, որ ցանկանում է հետեւ ծայրերում
ծառայել գնահատման գործին և նրան կա-
տարելով յարմարութիւն կը տայ այդ գործը
հիմնաւորապէս ուսումնասիրելու: Մեր ուս-
նողներին յարմարութիւն կը տան շուտով և
կատարելապէս ուսումնասիրելու գնահատման
գործը և գնահատման մանր ծառայողները,
եթէ նրանք չը վախճան, որ վերոյիշեալ ա-
շխարհները վերջի վերջի իրանց արջակից-
ները պէտք է դառնան: Եւ մի շարք այդպիսի
տեղեկութիւններով, պարակտիկայով, ուսումնա-
ղը, լըրե գնահատման պարապմունք գործիչ
կը վերահասանայ հայրենիք: Առանց գնահատման
պարակտիկայի մեր ներքալ ուսումնողները մեր
երկրի ազգայնական գնահատման հարկաւոր չեն:
Արդեօք այդ բանը կը հասկանայ մեր բազմա-
թիւ ուսանողութիւնը և կը բացատրէ այդ
բանը նրան մեր հասարակութիւնը:

Գր. Եւ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յուլիս 20-ին

Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերու-
թեան վարչութիւնը խնդրում է տպել այս
հրքումը:

«Մշակ» № 117-ում խոստացան որբանոցի
բժշկի Ա. Զարգարեան իր «Մի որդուն» յո-

ղուածի սկզբում գրում է. «Վերջին օրերս
Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութեան
յարգելի կարգաւորը իր խնամքով խնամա-
կարեանքի տակ գործարարեալ մի պրիսի-
պի վէճիկ կայացրեց, այն է ամառվայ ա-
մանները որբերին գնել չուարելու, այլ թող-
նել Թիֆլիսում, իրանց բնակարանում, ուր
միակ շարժվելու և խաղալու տեղը որբանոցի
պատշաճութեան են և փոքրիկ նեղ բակը, որ
աւելի շրտոր է նման քան բակի: Խորհուրդը
արեւ է իր որդունը հիմնելով այն սկզբուն-
քի վրա, թէ տկար, փոքրահասակ որբերը ա-
մառը գնել չուարելու, վատ կը սովորեն: Այս-
պապ կենտրոն էլ այսպիսի պահանջներ
կանեն իրանց պարուններին:

«Մշակ» աշխատակից պ. Լ., այդ տողերը
կարգաւոր, «ամօթից փշովել է» և «Մշակ»
№ 120-ում բարեգործական ընկերութեան
վարչութեան դէմ ուղղել է մի ֆիլիպպիկա,
որի մէջ պնդում է, թէ Բար. ընկ. Վարչու-
թիւնը, հաստատուած սկզբունքով զեկա-
վարվելով, իր խնամքին յանձնված որբանոցը
զարմուտ է սպանդանոց, ուր ոչ թէ մարդիկ
է պատրաստում, այլ զոհեր, պարկեւեր, և
անխաղաղ է, թէ վարչութեան անգամները
անարժան են այն պաշտօնին, որի համար
ընտրված են:

«Մշակ» № 130-ում բարեգործական ըն-
կերութեան վարչութեան փոխ-նախագահ իշ-
խանուհի Մարիամ Թումանեան յայտնում է
urbi et orbi, որ ինքը չմեծ հաճւթով է կար-
դացել պ. Լ. ի այդ յօդուածը և, վաւերա-
նելով ըմ. Ա. Զարգարեանի ու պ. Լ. ի մե-
ղադրանքները, իր կողմից նոր մեղադրանք-
ներ է բարդում իր ընկերակիցներին վրա:
Բժ. Զարգարեանի ներկայ չէ եղել Վարչու-
թեան նիստին և չէ կարդացել նիստի արձա-
նագրութիւնը: Նա հարողով է «Մշակ»-ում
իր լսածը, և որովհետեւ ըմ. Զարգարեանի լուրջ
մարդ է, պէտք է ենթադրել, որ իր հաղոր-
դանքները նա լսել է այնպիսի անձից, որին
չէր կարող չը հաւատար:

Պ. Լ. գրել է իր յօդուածը, հիմնելով ըմ.
Զարգարեանի հաղորդած վրա: Զր հաւատար
որբանոցի բժշկի հաղորդած լուրերի, երբ լու-
րը վերաբերում է որբանոցին, նա չէր կա-
րող Միակ բանը, որ կարող ենք ասել պ.
Լ. ի դէմ, այդ այն է, որ նա իր յօդուածում
չունի ուղիւ է շինել, — մի բան, որ մենք արա-
մարդ ենք բացատրելու ոչ թէ պ. Լ. ի դէպ
վարչութեանը տաճար վատ գնահատմանը, այլ
նրա գրելու առանձնապաշտութեանը:

Ինչ վերաբերում է իշխանուհի Մարիամ
Թումանեանին, նա ոչ միայն ներկայ է եղել,
այլ և, իր փոխ-նախագահ, նախագահել է
Վարչութեան նիստին, ուստի և նրա գրածը,
գրեալագրութիւնը, թիւրիմացութեան արդիւնք չէ,
այլ ճշմարտութեան խելագիրութեան:

Իրողութեանը այս է:
Այս տարվայ մայիսի 26-ին նիստում Վար-
չութեան անդամները միաձայն (բացի իշխ.
Մ. Թումանեանից) որոշում են այս ամառ որ-
բերին գնել չուարելու հետեւեալ պատճառնե-
րով. 1) երբեք այժման խնամակ միջոցին ա-
մեն քայլ գնելով կարող էր ստեղծվել այն-
պիսի վիճակ, որ կարող էր վտանգ սպառնալ
որբերի կանայքին, իսկ որբերի հետ գնել կա-
րող էին գնալ միմիայն երկու կին, որբանոցի
կառավարչութեան և նրա օգնականը, որոնք
վտանգ միջոցին աւելի օգնութեան կարող
կը լինէին, քան օգնելու ընդունակ. 2) խո-
ւրդայի երկիւղ կար, իսկ գնելու դժիշկ չը
կայ:

Իշխանուհի Մ. Թումանեան, չը նայելով այդ
պատճառաբանութիւններին, պնդում էր, թէ
չէ կարելի որբերին ամառը Թիֆլիսում պա-
հել, թէ նրանց համար շատ ծանր կը լինի
միայն ամառը քաղաքում, թէ նրանք սովորել
են ամառը գնել գնալ և այլն և այլն: Վար-
չութեան միւս անդամները անարկում էին հե-
տեւելու, որբերին ամառանոց տանելը ցան-
կալի բան է: Բայց ոչ անպայման անհրաժեշտ
տուրիւն, որովհետեւ կարող են լինել բացա-
ռիկ հանգամանքներ, ինչպէս այս տարեւ, երբ
քաղաքում միայն գնելու հարկաւոր է, իբրեւ փոք-
րագոյն չարքը: Ամառը Թիֆլիսում միայն
ծանր է ոչ միայն որբերի, այլ և բոլոր երե-
խաների համար, և սակայն շատ ընտանիք-
ներ, որոնք սովոր են ամառանոց գնալ, այս
տարեւ միւս են Թիֆլիսում, խառնակութիւն
ներ են երկրի, իսկ ինչ վերաբերում է նրան,
թէ որբերը սովորել են ամառը գնել գնալ,
նրանք պէտք է այնպէս կը լինի, որ իրանց
թշուառ չը գնան, երբ հանգամանքները ստի-
պեն քաղաքում միայն, և իրանց պապայ ա-
մուկներէն ու այն ընտանիքներից, որտեղ
կարող են պաշտօն ունենալ, չը պահանջեն,
որ իրանց անպատճառ ամառանոց տանեն,
որովհետեւ միշտ կարող են պատահել բացա-
ռիկ հանգամանքներ:

Անհրաժեշտ է ասել ցնիւ, որ Վարչութեան
այդ նիստում բժշկի Զարգարեանի տեղեկա-
գիրը որբերի անողորմութեան մասին չէ գեղուց-
վել և չէր էլ կարող գեղուցվել, որովհետեւ ըմ.
Զարգարեանի որբերին ընկել է և իր տեղե-
կագիրը կազմել է այդ նիստից հինգ օր յետոյ,
մայիսի 31-ին: Մինչ այդ, որբանոցի բժշկա-
կան մասնակցի հիման վրա կարելի էր այն
եղրակացութեան գալ, թէ որբերի անողորմ-
ութիւնը փայլուն վիճակի մէջ է, որովհետեւ եթէ
չը հաշուենք մէկին, որ վախճանվել է տուրե-
րուկութեւ միւսին, որ վախճանվել է (ЭПИДЕ-
МИЯ), երկու տարվայ ընթացքում միմիայն
հինգ որբ են հիւանդացել երկուսը բժշկի:

տով, մէկի ընթացք արեւն է եկել 1903 թ. սեպ-
տեմբերի 29-ին, մէկը ամառանոցն է ունեցել
(НОГОВЕДА), իսկ հինգերորդը՝ անողորմակի պա-
կասութիւն Այդ հինգերորդի նկատմամբ մի
նոյն ժամանակ (14 սեպտ. 1904 թ.) ըմ. Զար-
գարեանից հաւատար է «կազմուածքը շատ
լաւ է. Nihil» (ոչինչ), իսկ երբ մայիսի 28-ի
նիստից յետոյ, մայիսի 31-ին, ընկել է այդ
որբին, գտել է «հեռաւորութեամբ, զօրաւոր»,
— մի բան, որ Վարչութեանը մայիսի 26-ին
գնահակել չէր կարող:

Հարցը բոլորովին պարզելու համար պէտք
է ասել ցնիւ հետեւեալը:

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, յուլիսի 30-ին, Նորին Կայսերական
Բարձրութիւն Թագաժառանգ Յասարիւիչ Ա.
Էքսէր Նիկոլաւիչի ծննդեան տօնի օրը Թիֆ-
լիսը զարդարւած էր դրօշակներով: Ալեքսանդր-
Նեվսկիի զինուորական տաճարում տեղի ունե-
ցաւ պատարագ և ապա դահլիճական մաղ-
թանք, որին ներկայ էր Կովկասի փոխարքայ
կոմս Վորոնցով-Դաշկովը, փոխարքայի օգնա-
կանները, ամբողջ զինեալութեամբ, բոլոր զին-
ւորական ու քաղաքացիական բարձրաստիճան
պաշտօնեաները և աղօթող հասարակութիւնը:
Ժամը 12-ին արեւմտից որոտաց թիւղանոթի
21 հարուածը: Երեկոյեան տեղի ունեցաւ
հրավառութիւն: Նոյնպիսի մաղթանքներ կա-
տարվեցին նաև հայոց Վանքի Մայր տաճա-
րում և միւս ազգութիւնների աղօթատեղիներում:

Աչքի առաջ ունենալով, որ շուտով դրական
լուծում կը ստանայ դպրոցական հարցը,
Վահագն Կաթողիկոսը բարեւոյ է տեսել
այժմ իսկ պատրաստել տալ բացվելը դպ-
րոցների կանոնադրութիւնը և ուսումնական
ծրագրերը և այդ նպատակով յուլիսի 18-ին
գրված հայրապետական կոնդակով նշանակել
է մի յանձնաժողով Նահապետ եպիսկոպոս
Նահապետեանի նախագահութեամբ, որին և
պատկերել է կազմել կանոնադրութեան ծրա-
գիրը: Ինչպէս խաղաղութեւ և ներկայացնել Նորին
Վահագն Կաթողիկոսը բարեհայեցողութեան Յան-
ձնաժողովի անդամներ կարգված են Մեսրոպ և
Թուրք վարդապետներ, Ալ. Բալասթար, Հ.
Առաքելեան, Լ. Սարգսեան, ըմ. Կ. Ստեփա-
նեան, Ս. Յարութեան, Ս. Տիգրանեան,
Յ. Սաղաթեան և Ս. Յովհաննիսեան, Ս. Լի-
սիցեան և Ս. Մելիք-Արմաշեան: Յանձնաժողով-
ին լիազորութեան է տրված հրաւերել նաև
հիմաւ մանկավարժներ, տեսուչներ և ուսու-
ցիչներ՝ մասնակցելու ծրագրի կազմելուն:

Վրաստանի նոր եկվոր Նիկոլայը Թիֆլիս
է ժամանելու վաղը չէ միւս օրը, օգոստոսի
2-ին: Կովկասի Փոխարքայի կողմից նրան
գլխավորելու է կայսրանում Փոխարքայի
անձնական քարտուղար պ. Պուշկինը: Կայս-
րանում նրան ընդունելու են Թիֆլիսի նահան-
գապետը, կոմսիդանտը և ուրիշ բարձրաստի-
ճան անձնավարժները: Կայսրանից էլ-
զարիւր կը գնայ իր բնակարանը, կաթողի-
տական եկեղեցում և ապա կընդունէ Փո-
խարքայի օգնականներին, քաղաքացիական
և զինուորական վարչութիւնների ներկայա-
ցուցիչներին և ուրիշներին:

Թագաւոր Կայսրը Բարձրագոյն շնորհա-
լուծիւնը է յայտնել զինեալ-աղիւստանդ իշ-
խան Ամիրխանովին՝ նրա օգտաւէտ գործու-
նէութեան աւերթով իբր Բագրի ժամանակա-
ւոր զինեալ-նահանգապետ:

Հօփմայտէր Բուրկիին յանձնաժողովի կազ-
մած նախագիծը Պետական Դումայի մասին
Պետերբուրգից ուղարկված է Կովկասի Փո-
խարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովին, որպէս զի
նա իր կարծիքը յայտնէ այդ մասին:

Նախկին աղէտի զոհերի օգտին ստա-
ցանք Ուրմիա (Պարսկաստան) քաղաքից Յ.
Ջանդեանի և Ջ. Մահմետի Դուրդեանի ձեռ-
քով հաւաքած 174 ր. 68 կ.:

Եղած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս,
ասում է «Baku» քաղաքը, որ Վաղիկաւայի
երկաթուղիների գործարարը պատճառով ամ-
բողջ գծի վրա արդէն 400-ի չափ մարդ հե-
ռացված են վարդապետներից և ուրիշ պաշտօ-
նեաներից: Դրանք խնդրել են ներկայաց-
նել նորից ընդունվելու նախկին պաշտօնե-
րում առաջվայ պայմաններով, բայց նրանց
խնդրել մերժված է:

Թուրքական նաւակայանի ուսու բանտները

Կովկասի Փոխարքային բողոքադրել են ներ-
կայացրել, որով ասում են, թէ զինուորները և
թուրք բանտները խլում են իրանց ձեռքից
գործերը և սովի դուռն են հասցնում նրանց:

Յուլիսի 28-ին Թիֆլիսի դատաստանական
պալատում ընկնում էր Ախալցխայի հայ-լու-
սաւորական հոգևոր-կառավարութեան քա-
ռաւոր Նաղարեանցի սպանութեան գործը:
Գնումութիւնը կատարվում էր դանդաղ: Պալա-
տը հաստատելով նահանգական դատարանի
վճիռը Յակոբ Նաղարեանցի վերաբերմամբ,
որը դատապարտված էր 6 տարի և 8 ամիս
տաժանակի աշխատանքներ, — արգարացրեց
Մահալ Տէր-Գրիգորեանին, իսկ Բարսեղ
Մահալե-Գրիգորեանին դատապարտեց 1 տա-
րի բանտարկութեան:

Յուլիսի 23-ին, ինչպէս հաղորդում են Վար-
չապից «P. Ch.» քաղաքին, տարձանակի 6
հարուածով մահացու կերպով լեհացի բանտը-
ները վերաւորել են Ալեքսանդրեան փողոցում
կանգնած գեմակի մի պահապանի Չվանկո-
անունով:

Ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ, ա-
սում է «P. Ch.» քաղաքը, վերջին ժամանակ-
ներս ետանդուն գործունէութիւն է սկսված
զանազան դադուկներով դաշնակցութիւննե-
րի դէմ: Այդ ընկերակցութիւնների կազմը և
նրանց նպատակը համարելով ապօրինի և
անկերակար հակապետական, մինիստրը ցան-
կանում է դատի ենթակի մի ամբողջ շարք
անձերի: Արդարադատութեան մինիստրութեան
մի բարձր պաշտօնեայի կարծիքով, այդ կազ-
մակերպութիւններն ունեն յանցագործութեան
բոլոր նշանները, այն ինչ նրանց անգամները,
ինչ պարզ—աշխարհ գործողներ, որոնք հրա-
ւարակում են իրանց ժողովների ու ընկերու-
թիւնների անգամների անունները, նրանց
նպատակները, հաշիւներ են տալու իրանց
արածները ու խառնները մասին հրապարա-
կով—չեն կարող համարվել յանցագործներ:

Այդ պատճառով էլ այդ դաշնակցութիւնները
չեն կարող համարվել իբր գաղտնի ընկերու-
թիւններ: Բայց դրա հետ միաժամանակ լուր
է պատում նաև, որ ներքին գործերի մինիս-
տրութեան մի ուրիշ անգամ պատրաստում է
մի մասնաժամանակ զինուորում այդ ընկերութիւն-
ները ու դաշնակցութիւնները մասին: Նրա
կարծիքով՝ այդ դաշնակցութիւններին պէտք
է տալ օրինական ձև, չը թոյլ տալ, որ նրանք
ընդունեն գաղտնի բնաւորութիւն և դրանով
հակապետականապէս տարը գործանք նրան-
ցում: պէտք է եղած օրէնքներից մի փոքր
զիջում անել և հաստատել այդ դաշնակցու-
թիւնները, որ ամեն ինչ պարզ ու հրապարա-
կային լինելով, հարցերն ստանան կառավա-
րութեան համար ցանկալի ուղղութիւն:

Մայրաքաղաքի լրագրները հաղորդում
են, որ ժողովրդական լուսաւորութեան միմի-
ստրի կարգաւորութեամբ այն բեալիստները,
որոնք ցանկանում են մտնել համալսարան,
պէտք է ընտելութեւ տան հին լեզուներից:
միայն ամեն մի բեալիստ չէ կարող ընտու-
թեան ենթարկվել: Թոյլ են տալիս ընտելութեւ
ընտելու միայն այն անձերին, որոնք թեւ
նշաններին միջին չափը անուաղը 4 է:

Պետերբուրգից հաղորդում են «P. Ch.»-ին
յուլիսի 25-ին. «Այսօր Պետերբուրգում կայացաւ
Ժողովրդական ներկայացուցչութեան յատուկ
խորհրդի IV նիստը: Կառավարական շրջան-
ներում պատուով լուրերին նայելով, 42-դ յօ-
դուածի ընտելութեան ժամանակ, խորհրդի ան-
դամներից մի քանիսն այն կարծիքը յայտնե-
ցին, որ այդ յօդուածը սահմանափակում է
Ռուսական կայսրութեան հիմնական օրէնքը:
Դրանց թեւում էին և Ստիշկինսկին ու իշխ.
Շիրինսկի-Շիրմատովը: Այդ յօդուածը պա-
հանջում է, որ մինիստրների ամեն մի կար-
ծիք, որ պէտք է ներկայացվի Բարձրագոյն
հաստատութեան, նախ և առաջ պէտք է ար-
ժանանայ Պետական Դումայի և Պետական
խորհրդի հաւանութեանը: Ներքին գործերի
մինիստրը օգնական Դ. Յ. Տիգրանի հակա-
ձառել է 42-դ յօդուածի դէմ խօսողնե-
րին, ասելով, որ եթէ մի անգամ ար-
դէն մտցնում ենք ժողովրդական ներկայա-
ցուցչութիւն, պէտք է ուրեմն ամեն մի կար-
գադրութիւն ստանայ նախ Պետական Դու-
մայի հաւանութեանը, բայց Կայսերական Ար-
քունքի մասին լինող կարգաւորութիւնները
— Վազիլ է, որ մինիստրները ոչ մի կարծիք
չեն կարող ներկայացնել Բարձրագոյն հաս-

